

Natura 2000-handleplan

Strandenge på Læsø og havet syd herfor

Natura 2000-område nr. 9

Habitatområde H9

Fuglebeskyttelsesområde F10

Kolofon

Titel: Natura 2000-handleplan for område nr. 9 Strandenge på Læsø og havet syd herfor

Udgiver:
Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk

Læsø Kommune
Doktorvejen 2
9940 Læsø
www.laesoe.dk

År: 8. december 2012

ISBN nr.: 978-87-7279-438-9

Må citeres med kildeangivelse

Indholdsfortegnelse

Kolofon	2
Indholdsfortegnelse	3
Baggrund	4
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	6
Mål for planperioden.....	9
Forventede metoder og forvaltningstiltag	11
Forventet effekt	15
Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag.....	17
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere	19
Bilag 3: Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur	20
Bilag 4: Resumé af Naturstyrelsens plejeplan	21
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	24

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her: [Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for område N9 Strandenge på Læsø og havet syd herfor.

Handleplanen er udarbejdet af Naturstyrelsen og Frederikshavn kommune på vegne af Læsø Kommune.

Kommunen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Hver kommune sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Naturstyrelsen sikrer gennemførelse af disse dele af handleplanen inden udgangen af år 2021.

Naturstyrelsen er offentlig lodsejer og gennemfører Natura 2000-planen direkte i sin drifts- og plejeplan. Der er resuméer af disse drifts- og plejeplaner i bilag 4. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens bilag 2.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11 2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner og bekendtgørelse nr. 1116 af 25/11 2011 om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
 - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
 - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
 - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 5.

Ifølge lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 om miljøvurdering (Miljøvurderingsloven) skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

Det foreliggende forslag til handleplanens indhold er i vidt omfang baseret på Natura2000-planens forslag . Da det konkrete forslag til handleplan ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser end det, der fremgår af Natura2000-planen, vurderes forslaget til handleplanen ikke at være omfattet af lov om miljøvurdering af planer og programmer.

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000-område nr. 9 Strandenge på Læsø og havet syd herfor

Områdebeskrivelse

Den sydlige del af Læsø syd består for en stor del af landhævningsstrandenge, der har udviklet sig i takt med landhævningens start for 7-8000 år siden. Landhævningen sker stadig med 5 mm om året på Læsø, så med tiden vil der dannes nye rønner og gamle vil vokse sammen. De gule engmyrers tuer præger store områder og er med til at skabe variation og derved øget diversitet. De højere liggende dele bag strandengene har med tiden udviklet sig til en mosaik af fugtig og tør hede. I den nordlige og vestlige del af området ligger store arealer af klithede og grå klit. Området rummer også flere mindre kystlaguner og lobeliesøer.

Syd for landhævningsstrandengene ligger meget store arealer med sand- og mudderflader. Disse flader blotlægges delvist ved ebbe. I havområdet syd herfor er bunden en jævn sandbund med sandbanker, med dybder på kun 6 – 8 m. I begyndelsen af 1900-tallet blev området beskrevet som vidtstrakte ålegræsenge. I dag er forekomsten af ålegræs meget sparsom, og danner ikke sammenhængende bevoksninger.

På større dybder findes undersøiske formationer af boblerev, der med sine uregelmæssige strukturer rummer et meget rigt koralrevslignende dyrelev.

Vigtigste naturværdier

I området findes naturtyper, som i kraft af deres kontinuitet i tid og rum og deres naturkvalitet generelt er af international betydning. Områdets vigtigste naturværdier er de store sammenhængende forekomster af strandenge og heder samt fuglearterne knyttet til disse arealer. Desuden er de vigtige forekomster af boblerev af international betydning, men udbredelsen af disse kendes ikke.

Endvidere indgår værdifulde forekomster af klithede, grå klit og skovklit. Området er en vigtig lokaliteter for havterne og dværgterne. Samtidig er det vidtstrakte lavvandede havområdet syd for Læsø et meget vigtigt overvintringsområde for havdykænder. Forår og efterår er strandengene en betydningsfuld rasteplass for vadefugle.

Trusler mod områdets naturværdier

Der er foretaget en tilstandsvurdering for de fleste af områdets naturtyper, og truslerne mod udpegningsgrundlaget er registreret.

Mange af de naturtyper, som området er udpeget for at beskytte, både marine og terrestriske, vurderes at være negativt påvirket af næringsstofbelastning. På områdets lysåbne naturtyper samt på levesteder for fugle, er der problemer med tilgroning med vedplanter og høje urter, ligesom invasive plante- og dyrearter er en trussel for naturværdierne her. Strandengene er flere steder truede af afvanding i form af dræning og grøftning. Forstyrrelse er en trussel for nogle ynglende og rastende fugle. Stenrev og i særdeleshed boblerevene er sårbare og truede af brug af fiskeredskaber

Målsætning

Den overordnede målsætning for området er, at områdets hav- og kyst- og lysåbne natur udgør et stort, sammenhængende naturområde med vægt på dynamisk kystudvikling, med hydrologiske og naturmæssige sammenhænge mellem havet og kysten, og med udbredte yngle- og rasteområder for hav- og kystfugle samt havpattedyr.

Der sikres en god vandkvalitet og en artsrig undervandsflora- og fauna, og at de marine områder bliver et godt levested både for internationalt vigtige forekomster af ynglefugle, samt for gråsæl og spættet sæl. De omgivende og lysåbne naturtyper sikres en god-høj naturtilstand. Arealet med våd- og tør hede øges.

En øgning af arealet med våd- og tør hede kan ske på bekostning af skovnaturtyperne skovbevokset tørvemose og skovklit, som er opstået ved tilgroning af tidligere lysåbne heder.

Indsats

Oversigt over væsentlige indsatser til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke anvendt
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter	X			
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger	X			
Ekstensiv drift Fx indførelse eller opretholdelse af græsning, høslæt mm.	X			
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)	X			
Reducere forstyrrelser Fx færdsel, sejlads og jagt			X	
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder	X			

De terrestriske naturtyper og vandløb sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, som tilgodeser levestedsforholdene for naturtypernes tilknyttede fuglearter. Der sikres desuden den for naturtyperne og levestederne mest hensigtsmæssige hydrologi. Invasive arter bekæmpes og deres spredning forebygges. Der sikres velegnede levesteder for områdets fuglearter, med hensyntagen til arternes sårbarhed overfor forstyrrelse. For de marine naturtyper sikres det, at projekter og aktiviteter ikke skader lokaliteten. Rev og boblere sikres mod ødelæggelse og ubeskyttet skovnatur

sikres. Endelig udføres en særlig indsats for truede naturtyper og arter ved at arealet med tør- og våd hede øges, og levesteder for splitterne, dværgterne og alm. ryle sikres eller udvides.

Mål for planperioden

(Natura 2000-planens indsatsprogram)

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 25 - 27 i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag:

Her er et sammendrag af Natura 2000-planens indsatsprogram:

Naturtyper

- ❖ De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje.
- ❖ Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje eller udlægges i særlige tilfælde til urørt skov.
- ❖ Der sikres beskyttelse af rev og boblerev.
- ❖ Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi på arealer med strandeng.
- ❖ Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi.
- ❖ Invasive arter som rynket rose og ikke-hjemmehørende nåletræer, som optræder invasivt bekæmpes i overensstemmelse med bedst tilgængelige viden, og deres spredning forebygges.
- ❖ Der skal, hvor de naturgivne forhold gør det muligt, ske en udvidelse af arealet med 20 – 35 ha for naturtype tør hede og 5 – 15 ha for naturtype våd hede.

Arter

- ❖ Der sikres velegnede levesteder for grå- og spættet sæl.
- ❖ Der sikres velegnede levesteder for ederfugl, mørkbuget knortegås, sortand, fløjlsand, klyde, tinksmed, havterne og dværgterne.
- ❖ For splitterne og alm. ryle sikres det, at der sikres et passende antal områder, således at levestederne på sigt minimum vil kunne rumme 300 par splitterne og 20 par almindelig ryle.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning m.m. end handleplanen:

Husdyrgodkendelsesloven: Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets naturtyper sker ved administration af denne lov.

Vandplanen:

Regulerer tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer til søer, vandløb og havet. Sikrer vandløb gode fysiske forhold og kontinuitet. Søerne i området sikres god vandkvalitet med et varieret dyre- og planteliv.

Gennemførelse af vandplanen forventes at forbedre æde- og fourageringsområder for grå- og spættet sæl, ederfugl, mørkbuget knortegås, sortand, fløjlsand, klyde, lille kobbersnepe, almindelig ryle, havterne, splitterne og dværgterne.

Jagt- og vildtforvaltningsloven: Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for alm. ryle, havterne, splitterne, og klyde. Naturstyrelsen undersøger og vurderer, hvor og i hvilket omfang der er behov for konkret indsats.

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Der angives dog *ikke* metoder og forvaltningstiltag for offentlige arealer, hvor lodsejerne selv udarbejder drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resuméerne af denne offentlige drifts- og plejeplanlægning i bilag 4.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og – for skovbevoksede arealer – til [Naturstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 3 grupper:

- Lysåbne naturtyper, inkl. sø- og vandløbsnaturtyper (se bilag 5)
- Skovnaturtyper (se bilag 5)
- Ny habitatnatur (dvs. forventede udvidelser af naturtyperne)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt, og kan ses på hjemmesiden [PRIOR](#).

I tabel 1 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem ”Igangværende indsats” og ”Behov for ny indsats”, da der allerede er igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål. ”Igangværende indsats” dækker for de lysåbne naturtyper over indsatser, som forløber i hele første planperiode, dvs. til og med 2015. Aftaler, der udløber i løbet af 2012-2015 indgår i kolonnen ”Behov for ny indsats”.

Arealer angivet i tabel 1 er potentielle bruttoarealer, der vil blive undersøgt nærmere i planperioden med henblik på at vurdere gennemførlighed. Indsatsens præcise omfang i planperioden vil bero på en biologisk, teknisk og økonomisk vurdering og vil sikre Natura 2000-planens mål opfyldelse ved at:

- Arealer med disse naturtyper indenfor Natura 2000-området ikke går tilbage
- Tilstanden samlet set ikke forringes i denne planperiode”

Hvor der i Natura 2000-planen er angivet eksakte antal hektarer, er disse antal også normsættende for handleplanens ambitionsniveau og der er således ikke tale om potentielle bruttoarealer.

Det gælder i tabel 1 for de naturtyper, der er angivet under ”udvidelse af naturtyper”.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende Indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Rydning af uønsket opvækst	0 ha	Op til 20 ha	Op til 20 ha
Forbedring af hydrologi	0 ha	Op til 660 ha	Op til 660 ha
Græsning eller høslæt	Ca. 455 ha	Op til 1765 ha	Op til 2220 ha
Afskrælning eller afbrænding	0 ha	0 ha	0 ha
.....			
Skovnaturtyper**:			
<i>Skov med fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	Ca. 1	Op til 28 ha	Op til 29 ha
Forbedring af hydrologi	0 ha	op til 1 ha	Op til 1 ha
<i>Skov uden fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	0 ha	Op til 127	Op til 127
Forbedring af hydrologi	0 ha	Op til 10 ha	Op til 10 ha
Ny habitatnatur***:			
Udvidelser af naturtyper	0 ha	25-50 ha	25 - 50 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

** I bilag 3 er der et kort, som viser potentielle områder for ny habitatnatur.

Særligt for lysåbne naturtyper

Naturtyperne vil forsøges udvidet ved følgende tiltag; rydning af uønsket opvækst, ekstensiv drift som høslæt og afgræsning samt forbedring af hydrologi. Tiltagene vil være forskellige alt efter arealet og hvilke naturtyper, der skal udvides. Udvidelserne forventes i overvejende grad at foregå på arealer, hvor der i forvejen er natur.

Invasive arter som rynket rose og ikke-hjemmehørende nåletræer bekæmpes efter bedst kendte teknik.

Særligt for skovnaturtyperne:

- ❖ Igangværende indsats
Dækker skovarealer, der i hele planperioden er beskyttet ved skovlovsaftale, fredning eller lignende. I særlige tilfælde kan der være behov for en supplerende beskyttelsesindsats.

Bemærk: Træbevoksede moser, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller skovlovens § 28. Det kan omfatte 91D0 Skovbevokset tørvemose. Sådanne arealer er ikke medtaget under "Igangværende indsats" i tabel 1, selvom beskyttelsen kan være tilstrækkelig.

- ❖ Behov for særlig indsats

Generelt skal der være en særlig beskyttelsesindsats af skovnatur, der er i høj tilstand. Det skal bidrage til at bevare de ekstraordinære naturværdier. Se nærmere i bilag 5 under ”Skovnaturtypebevarende drift og pleje” og ”Urørt skov”.

Bruttoarealet for forbedret hydrologi er de mest tørre arealer med 91D0 Skovbevokset tørvemose, der har fungerende grøfter.

❖ Reduktion af arealet med skovnaturtyper

I forbindelse med udvidelser af de truede naturtyper 4010 Våd hede og 4030 Tør hede kan der forekomme reduktioner i arealet med 91D0 Skovbevokset tørvemose og 2180 Skovklit.

Arter

Det er handleplanmyndighedernes vurdering, at en hensigtsmæssig drift og pleje af områdets naturtyper, med særlig fokus på hydrologi, er tilstrækkelig til at sikre de bestande af fugle, der er nævnt i Natura 2000-planens indsatsprogram.

Naturstyrelsen vurderer, at sikringen af skovnaturtyperne bidrager i tilstrækkeligt omfang til at sikre velegnede levesteder på fredskovpligtige skovbevoksede arealer for den skovlevende art, traner..

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i 1. planperiode.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Lysåbne naturtyper

- Indsatserne bygger på frivillighed, derfor vil kommunen prioritere samarbejde med lodsejere, som er særligt interesserede i at gennemføre en indsats.
- Indsats for bekæmpelse af Invasive arter som rynke rose, vadegræs og ikke-hjemmehørende nåletræer
- Indsats for hydrologiprojekter, der påvirker store arealer
- Indsats for følgende særligt sårbare naturtyper: Tør hede og våd hede søges sikret, udvidet og sammenkædet ved tidlig opsøgende/faciliterende funktion over for særlige lodsejergupper, f.eks:
 1. Lodsejere med store arealer indenfor Natur 2000-området
 2. Lodsejere, som er særligt interesserede i at gennemføre en indsats

Skovnaturtyper:

Tidlig opsøgende/faciliterende indsats over for særlige lodsejergupper, f.eks.:

1. Lodsejere med en stor andel af områdets arealer med den EU-prioriterede skovnaturtyper: *91D0 Skovbevokset tørvemose*. Herunder en afvejning i forhold til udvidelser af de lysåbne naturtyper 4010 Våd hede og 4030 Tør hede.
2. Lodsejere med et stort areal med skovnaturtyper.

Det skal bemærkes, at i første planperiode gælder indtil videre den med Grøn Vækst afledte nationalpolitiske præmis om frivillighed i Natura 2000-indsatsen, hvilket også er baggrunden for økonomaftalen for 2013 ml. regeringen og KL, der lægger de økonomiske rammer for den kommunale Natura-2000 indsats.

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter. Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

Lysåbne naturtyper:

- *Rydning af uønsket opvækst*

Som en konsekvens af manglende naturpleje i form af f.eks. græsning eller høslæt, er en række naturtyper i dag truet af tilgroning med træer, buske og andre uønskede opvækster. Tilgroning bliver yderligere forstærket af en uforholdsmæssig høj næringsstofbelastning, primært luftbåren kvælstof. Det gælder især for naturligt næringsfattige naturtyper som bl.a. klitlavning (2190), Klithede (2140) og surt overdrev (6230), som uden pleje på sigt vil miste deres karakteristiske flora samt fauna.

Rydning vil modvirke den naturlige succession mod skov eller højstaude-samfund og vil på mange arealer være en forudsætning for at kunne iværksætte en mere varig pleje i form af f.eks. græsning. Gennem rydning skabes mere lysåbne forhold og dermed mulighed for, at også lavt - og langsomtvoksende plante arter kan klare sig. Endvidere skabes der mere lys og varme på området. Samlet set vil dette fremme en større biologisk mangfoldighed.

Samtidig med, at livsbetingelserne for mange dyr og planter forbedres, kan rydning medvirke til at bekæmpe en række såkaldt invasive arter (f.eks. Rynket rose og Sitka). Afhængig af tilgroningsstadiet, eventuelle frøkilder, naturtypens isoleringsgrad (fragmentering) mv. vil rydning sammen med f.eks. ændret hydrologi, græsning, afbrænding mm desuden kunne medhjælpe til udviklingen af nye naturtyper.

- *Forbedring af hydrologi*

Opdyrkning af landbrugsjord har medført såvel direkte dræning som indirekte dræning af naturarealer. Dette har ført til udtørring af og omfattende negative konsekvenser for naturligt fugtige naturtyper. Det gælder f.eks. for mange strandenge (1330), men også arealer med enårig strandengsvegetation (1310) og rigkær (7230).

Når et naturligt fugtigt naturareal drænes fortrænges mange af de tilhørende plantearter, og vegetationen bliver ofte mere ensartet. Samtidig øges tilgroningen, idet mange træer og buske trives bedst på tør jord.

Lukning af eksisterende grøftesystemer og dræn vil medføre, at den naturlige vandstand genskabes og herved skabes mulighed for en retablering af vegetationen til fordel for karakterarterne for de pågældende naturtyper. Samtidig skabes bedre levedulighed for en række arter af især padder og fugle, der er afhængig af høj vandstand for at yngle.

- *Græsning eller høslæt*

En lang række lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt for at modvirke tilgroning med uønskede opvækster. Det gælder f.eks. strandenge (1330) og klithede (2140),

Skovnaturtyper:

- *Skovnaturtypebevarende drift og pleje*

Med den *skovnaturtypebevarende drift og pleje* beskyttes skovnaturtyperne mod gødsning, sprøjtning og yderligere afvanding. I nogle tilfælde etableres mere naturlige vandstandsforhold. Der sikres nogle af de naturmæssigt vigtige strukturer, f.eks. vedvarende skovdække, en vis andel uforstyrret jordbund, hule og døde træer. De karakteristiske træarter for skovnaturtyperne fremmes, og invasive arter kan bekæmpes. I særlige tilfælde plejes skovnaturtyperne med gamle driftsformer såsom skovgræsning og stævning. Den samlede forventede effekt er en sikring af skovnaturtyperne.

- *Forbedring af hydrologi i skov*

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for fugtige skovnaturtyper som skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov samt for visse skovlevende arter. Effekten af mere naturlige vandstandsforhold i skovnaturtyperne vil typisk være, at de karakteristiske fugtigbundsplantearter knyttet til skovnaturtyperne bliver mere dominerende og flere arter genindvandrer. Samtidig vil førnelaget blive genopbygget, hvorved CO₂ lagres og næringsstoffer tilbageholdes. En art som trane kan mere indirekte blive tilgodeset, da øget vandstand kan medføre mindre færdsel i et område, og dermed færre forstyrrelser.

Ny habitatnatur:

- *Udvidelser af naturtyper*

Den ny habitatnatur skal typisk sammenbinde små, fragmenterede forekomster af naturtyperne og/eller udvide arealet af truede naturtyper. Desuden kan det være for at øge levestederne for truede arter.

Hvis udvidelserne sker på arealer med et stort potentiale for genskabelse af naturtyper, vil der med den nødvendige indsats (forbedring af vandstandsforhold, rydning mv.) og pleje (afgræsning eller høslæt) kunne udvikles ny habitatnatur på relativt få år. Det kan f.eks. være arealer, der tidligere har rummet naturtypen og som ligger i nær tilknytning til eksisterende arealer med naturtypen. Hvis udvidelsen derimod foregår på tidligere landbrugsjord, må udviklingen mod habitatnatur af høj kvalitet forventes at tage væsentlig længere tid (ofte flere årtier).

Den ny habitatnatur skal typisk sammenbinde små, fragmenterede forekomster af naturtyperne og/eller udvide arealet af truede naturtyper. Desuden kan det være for at øge levestederne for truede arter.

Arter:

Indsatsen for arterne på udpegningsgrundlaget vil ske gennem den generelle naturtypeindsats for lysåbne naturtyper og skovnaturtyper som beskrevet i afsnittene ovenfor.

Det forventes, at tilstanden og det samlede areal af levesteder stabiliseres eller øges således, at der er grundlag for planens langsigtede bestandstal for fuglene eller grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsmuligheder for de øvrige arter.

Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. H9:

Naturtypenr.	Naturtype	Handleplan-myndighed		I alt*
		Læsø Kommune	Naturstyrelsen	
1110	Sandbanke			<i>ej kortlagt</i>
1140	Vadeflade			<i>ej kortlagt</i>
1150	Lagune			<i>ej kortlagt</i>
1170	Rev			<i>ej kortlagt</i>
1180	Boblerev			<i>ej kortlagt</i>
1310	Enårig strandengsvegetation			<i>ej kortlagt</i>
1330	Strandeng	1500		1500
2110	Forklit			<i>ej kortlagt</i>
2120	Hvid klit			<i>ej kortlagt</i>
2130	Grå/grøn klit	180		180
2140	Klithede	270		270
2170	Grårisklit			<i>ej kortlagt</i>
2190	Klitlavning	100		100
3110	Lobiliesø			<i>delvis kortlagt</i>
3130	Søbred med småurter			<i>delvis kortlagt</i>
3140	Kransnålalgesø			<i>delvis kortlagt</i>
3150	Næringsrig sø			<i>delvis kortlagt</i>
3160	Brunvandet sø			<i>delvis kortlagt</i>
3260	Vandløb			<i>ej kortlagt</i>
4010	Våd hede	275		275
4030	Tør hede	380		380
5130	Enekrat			0
6230	Surt overdrev	60		60
6410	Tidvis våd eng	20		20
7150	Tørvelavning			<i>ej kortlagt</i>
7230	Rigkær	5		5
2180	Skovklit	99	1	100
9190	Stilkege-krat			0
91D0	Skovbevokset tørvemose	99	28	127
I alt*		2988	29	3017

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner. .

Arter

Artskode	Artsnavn
1364	Gråsæl
1355	Spættet sæl

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. F10

Artskode	Artsnavn
	Mørkbuget knortegås
A063	Ederfugl
A065	Sortand
A066	Fløjlsand
A127	Trane
A132	Klyde
A157	Lille kobbersneppe
A166	Tinksmed
A149	Almindelig ryle
A194	Havterne
A195	Dværgterne
A191	Splitterne

Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:
...

Det kan både være handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv udarbejdet drifts- og plejeplan).

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplan-myndigheder i Natura 2000-området:

	Læsø Kommune	Naturstyrelsen	Total
Udvidelse af naturtyper	Ca. 36 ha	Ca. 4 ha	Ca. 40 ha
Udvidelse af levesteder for arter	0 ha	0 ha	0 ha

Bilag 3: Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur

Bilag 4: Resumé af Naturstyrelsens plejeplan

Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N9 Strandengene på Læsø og havet syd herfor

Naturstyrelsen har sammenhængende arealer i den sydvestlige del: Stokken, Vester og Sønder Nyland. På Færøn, Kringlerøn, Langerøn og Hornfiskrøn er Naturstyrelsens arealer meget opdelt i lange smalle matrikler. Naturstyrelsen ejer stort set alle øer og holme i Als Dyb Holme. I den østlige del ejes smalle matrikler i Syrsig, syd spidsen af Bløden Hale og flere små øer (Knogen, Store Knot, Lille Knot m.fl.). Naturstyrelsen ejer således ca 31 % af Natura 2000 området.

Tabel a Kortlagte naturtyper på Naturstyrelsens arealer i området

Naturtype	Nr.	Navn	Areal ejet af NST (ca. ha)
Lysåbne naturtyper	1330	Strandeng	453
	2130	Grå/grøn klit	56
	2140	Klithede	63
	2190	Klitlavning	12
	4010	Våd hede	130
	4030	Tør hede	130
	6230	Surt overdrev	24
	6410	Tidvis våd eng	15
	7230	Rigkær	1
			884
Skovnaturtyper	2180	Skovklit	1
	91D0	Skovbevokset tørvemose	22
			23
Ialt			906

Indsats for naturtyperne

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget. Indsatsen er beskrevet i 3 tabeller:

- Lysåbne naturtyper
- Skovnaturtyper
- Planlagte udvidelser af naturtyperne

I tabel b og c skelnes mellem ”Eksisterende driftsplan mv.” og ”Nyt”, da der allerede ifølge driftsplaner m.m. for styrelsens arealer skal ske en drift/pleje, der bidrager til at gennemføre plejeplanen.

Tabel b Planlagt indsats for lysåbne naturtyper

Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Ha (ca.)
Bekæmpelse af invasive arter	nyt	22
		22
Rydning af uønsket opvækst	nyt	203
		203
Afskrælning eller afbrænding	eksisterende	10
		10
Slåning eller slæt	eksisterende	4
		4
Græsning	eksisterende	524
		524

Tabel c Planlagt indsats for skovnaturtyper

Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt	Ha (ca.)
Rydning af uønsket opvækst	nyt	3
		3
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	nyt	23
		23
Bevarelse af store træer til henfald	eksisterende	23
		23

Udvidelsesmål	Forøgelse på sigt, ca. ha
Udvikling mod 4010 Våd hede	2
Udvikling mod 4030 Tør hede	2
Udvikling mod 6230 Surt overdrev	<1
Ialt	4

Tabel d Planlagte udvidelser af naturtyper

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for Klyde, Almindelig Ryle, Tinksmed, Havterne og Dværgterne som fremgår af tabel e.

Tabel e Planlagt indsats for arter *udover* indsatsen for naturtyperne

	Plejetiltag	Eksisterende driftsplan mv. eller nyt
A132 Klyde	Begrænsning af prædation	nyt
A149 Almindelig ryle	Anden særlig udformning af arealplejen	nyt
	Begrænsning af prædation	nyt
A166 Tinksmed	Anden særlig udformning af arealplejen	nyt
A194 Havterne	Begrænsning af prædation	nyt
A195 Dværgterne	Begrænsning af skadelig færdsel	nyt

I tabel e er der en opdeling til to kategorier:

- "Eksisterende driftsplan mv.": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor den pågældende drift/pleje allerede forekommer eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at tiltaget skal gennemføres.
- "Nyt": Kategorien omfatter de tiltag, der først er blevet fastlagt med denne plejeplan.

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at antallet af levesteder for Tinksmed øges med 2 stk.

Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag af beskyttelsesområder. Du kan finde udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med Empetrum nigrum) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med kløkkelyng) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med Rhynchosporion) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantensamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålgær) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Ege-blandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkege-krat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og

	askeskov).
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne. De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR .
Tilstandsklasse	Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvejning af de to indeks. Der er 5 tilstandsklasser: I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand. Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR .
Gunstig bevaringsstatus	En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når: - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når: - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside .
Natura 2000-handleplan	Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan.

	I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.
Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpe-bjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov er den skovnaturtypebevarende drift og pleje defineret på følgende måde:</p> <p>Alle arealer omfattes af en basissikring med følgende indhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedvarende skovdække • Ved skovdrift skal de karakteristiske træarter for skovnaturtypen fremmes • Ved foryngelse skal der anvendes en naturvenlig foryngelse • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Uforstyrret jordbund på mindst 2/3 af arealet • Ingen øget afvanding • Bevaring af eksisterende dødt ved og træer med hulheder • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt <p>Som minimum skal alle arealer i tilstandsklasse 1 omfattes af en supplerende sikring med én eller flere af følgende tiltag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevaring af store træer til død og henfald • Bekæmpelse af invasive arter • Etablering af naturlige vandstandsforhold • Forberedelse til skovgræsning
Urørt skov	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov omfatter udlæg til urørt skov følgende restriktioner:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ingen skovdrift • Ingen fjernelse af levende eller døde træer • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Ingen forstyrrelse af jordbunden • Ingen oprensning eller nygravning af grøfter • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt